HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

נדבה תעשה אותו. ומתרגינן לקמן (דף ז:) אלו קדשי בדק הבית יז) ואיכא למשמע אותו אתה מתפיס לבדק הבית ואי אתה מתפיס תמימין לבדק הבית: **כגון תעשה.** כדדרשינן לקמן יח) ואדבר ה' אל משה לאמר ויקרא כב) עוז לא אמור: **מהיכא דאיתרבו בעלי מומין למזבח.** דקדשי בדיעבד: **איתרבו בו'.** דהא בההוא קרא כתיב ולנדר לא ילקה ותמרינן לקמן (דף ז:) אלו קדשי מזבח וכתיב לא ילקה דמשמע עוז) דלויי לא מרבו הא מקדש קדשי ואיתקוש תמימין לבדק הבית לבעלי מומין לבדק הבית דלא מקדיש הלכך איתקוש לאיסורא דלא מקדיש הלכך איתקוש נמי לענין מה שעשה עשוי: **כשעה הגזילה.** למר ועלים בעלמא אבל הכלים והבגדים קנה בשינוי אלמא מהני: **אשר גזל בעין שגזל. יחזיר.** (ד) **ואביי.** להכי לא אינטריך דאמר ידענא דמהני אלא להך דרשא דהאי אשר גזל כתיב גבי שבועה שנשבע לשקר וכתיב (ויקרא ה) יוסיף חומש וקמ"ל דעל גזילו מוסיף חומש אם נשבע לשקר והוהה: **ואינו מוסיף חומש על גזל אביו.** אפילו נשבע עליו לשקר: **מחזיר את הכר בלילה כו'.** (ה) וגבי ממשכנין בעל כרחו קתני לה בנבלה מציעא בפ' המקבל (דף קיג.). אלמא מהני וקני למשכון יום דהיינו מחרישה קני בלילה וכשות לילה קני יז) מלוה ביום אלמא מהני: **שאני התם דכתיב השב** [ד] יח) **תשיבנו לו.** מריבויא דקרא נפקא לן דמחזיר כמה פעמים ולא משכחת לה אלא הכי דמחזיר כלי יום ביום וכלי לילה בלילה ומהכא נפקא דקני. יט) ולאביי ריבויא דקרא לא משמע ליה והשב (ו) תשיבנו אינטריך דאי לא כתיב ביה הוה אמינא אינבי ניהדר אינבי לא כתיב ביה הוה אמינא אינבי ניהדר: ה"ג **ל"ג אמר לך רבא שאני התם דכתיב עד כא השמש תשיבנו** (ז) . ודרשינן ליה בהמקבל (כ) הכי כל היום עד שיבא השמש תשיבנו לוה ובנוה השמש תקחנו ממנו מכאן לכשות יום שניתנה ליחבל בלילה וכתיב קרא אחרינא (ד)כביס כה) **דכתיב תשיבנו כבוא השמש מכאן לכשות לילה שניתנה ליחבל ביום ומהכא נפקא לן דמהני. ואביי אמר לך לאו לאשמועינן דמהני אלא חד לכשות יום ואיכא לאשמועינן דמהני אלא חד לכשות לילה ואריכי.** והאי ואריכי לא איתפרש לן (כא) ונראה לי דהכי הוא דאי אשמעינן לכשות יום כגון מחריש משום דחיותיה הוא אבל כשות לילה אימא לא ואי אשמעינן לכשות לילה משום דמטטער אבל כשות יום אימא לא: **מיחיו.** **לאיקבע למעשר ולתרומה: מעשר.** תמילה ואמ"כ נותן (לה) פאה: **מיובחת דאיכי.** דאמר [ד:] מהני דהא הכא לא מהני: **פעווב פעווב.** תרי זימני כתיב לעני ולגר תעזוב אותם חד בקדושים תהיו וחד במור אל הכהנים לאשמועינן (כב) מקרא דתעזוב יתירא דאע"ג **לאשתמיט בידו לא קנייה: חייב בפרט ובעוללות כו'.** ואע"ג דהפקר פטור מכל אלו הפקר כי האי חייב דנפקא לן מתעזוב יתירא דבכולהו כתיב תעזוב יתירא: **ופטור מן המעשר.** דבמעשר לא כתיב תעזוב יתירא ולרבויי האי הפקר אתא תעזוב ולא לרבויי שינוי דהא בעלמא נמי לא מהני: **והשתא דמשגינן כל הני שינויי.** דאיכא דמהני ואיכא דלא מהני ובכולהו מודו אביי ורבא במאי פליגי: אבל

ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ופאה. פירש"י אע"ג דהפקר פטור מכל אלו הפקר כי האי חייב דנפקא לן מתעזוב יתירא ואור"י דהמיון אלו שכתוב בהם תעזוב דלא היכא דלא זכה רק בפירות פטור מכולהו: **והשתא** דשגינן כל הני שינויי **אביי ורבא במאי פליגי.** וא"ת נימא דפליגי בהכי כגון אדם שנשבע שלא לגרש את אשתו ואחר כך עבר וגירשה דלאביי מהני ולרבא אי מעמיד אמימרא דרחמנא ויש לומר כיון שאין האיסור [לא] כמו לא יוכל לשלחה אלא שהוא [לא] בדה את האיסור בכה"ג לא אמר רבא דלא מהני וקשיין לרבינו ברוך אמאי לא קאמר דפליגי בהכי כגון אם פדה בכור או מעשר או מרמים (ה) לא מהני לכ"ע כדמפרש סוגיא דלאביי לא נקי כיון דלא מהני דהכי אמר אביי לעיל דהיכא דלא מהני לא נקי ולרבא נקי משום דעבר אמימרא דרחמנא ל"ע:

ואם נכנס מחזיר כו' וע"ל דמשמע ליה דמחזיר משמע בכל ענין (כס) מתיבתא וי"ל עד ומהאי טעמא אינו בכ"ד ועשה דהשב תשיב ולא (ס"מ) [כ] לא שייך ביטול (מתיבתא שייך ב"כ בתעלה על מיתת מהני עכ"ל) (ס"מ) [כח] ל"ל תעזוב, [כט] ומהיכא ולא פירי למה: ועי' בהסמנות בסוף המסכת (ס"מ) [ל] האיסור. ס"ל כמנ בתורה אלא: [ובכ"ל אחר זה ל"ל הגליון וי"ל כיון שאין האיסור כי בתורה לא מ' רבא דלא מהני ע"כ] (ס"מ) [לא] שהוא גרם את האיסור מעצמו בכה"כ (ס"מ)

ז) נלקח לל"ל כתיב שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו וכן בעלי מומין דכתיב בכתובות, ודרשינן אותו אתה מקדש ואי אתה מקדש תמימים נבה"ג כל"ל והס"ד. ח) ל"ל דמהכי קרא דכתיב נדבה תעשה אותו ואתמרינ בע"מ למזבח דכתיב ונלדר לא ילקה אי"ל שייך לדיבור שאחר זה.

ח) נראה לל"ל דכתיב שרוע וקלוט מומין דכתיב בכתובות ודרשינן אותו אתה מקדש ואי אתה מקדש תמימים נבה"ג כל"ל דמהכי קרא דכתיב נדבה תעשה אותו ואתמרינ בע"מ למזבח דכתיב ונלדר לא ילקה אי"ל שייך לדיבור שאחר זה.

הגהות הב"ח

(א) גמ' תעזב לו וגמ' וכו' תעזב לו הוה אמינא איסורא דעבד עבד וכו': (ב) שם חסר ר"ב ועיין בכרש"י מה שחסר: (ג) שם כל הני שינוי אביי כל"ל ואות ד' נמחק: (ד) רש"י ד"ה ולאביי כתיב: (ה) ד"ה מחזיר וכו' גבי כל"ל ואות ו' נמחק: (ו) ד"ה שאני וכו' והשב תשיב לו אינטריך: (ז) ד"ה ה"ג וכו' תוסיפנו לו ודרשינן: (ח) תוס' ד"ה ומשמע וכו' דלא מהני לכ"ע כדמפרש בסוגיא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ומנן מחזיר את הכר. עי' רש"י ותוס' וי"ל דלא משמע שם כן ע"ש. וי"ל דסמיך אכריתא שם קי"ד ס"ל המלוה וכו' ע"ש דלפ שלא בכרשות הדין קנ: [ב] שם לא נהדר קמ"ל. גי' רש"י ל"ש ל"ל רבא שאני התם דכתיב עד כא השמש תשיבנו לו ואביי ס"ל מד לכשות יום ומד לכשות לילה ולריכי והכי פלה עוז: [ג] שם שאני התם דל"ק עוז תעוזב תעוזב יתירא. מלא עוז ומלא יתירא יש לממוק: [ד] רש"י ד"ה שאני כו' וד"ה ה"ג כו' (השב תשיבנו לו). ל"ע ל"ל מתניא הא כתיב בהדיא כבא השמש וגו' ועוד אי לא אמא אלא מרבויי דאביי אביי לא דרש מאי פריך דעד כוא. ועוד מאי פריך דאביי ועוד מה מריך מד לכשות כו' הא גם לרבא ל"ל כן ועוד כי הא דפסוקים מדבריס בנשכון בכרשות. וי"ל דה"פ שאני התם דאמר כו' ואמרינן בב"מ דף לא שלא בכרשות מנין ת"ל השב תשיב ולא אלטריך לרבא אלא דמהני ואביי אמר דלא מהני דהכא אינבי ניהדר אינבי לא אלטריך לרבא אלא דמהני כו' (וכ"פ בתוס'). [ה] ל"א שאני כו' וקבלת מיניבי ליה ואביי דאמר מאי פריך לאמוראי דמהני ואביי מד כו':

רבינו גרשום

אותו. ה) שרוע וקלוט בעלי מומין דכתיבי בבכורות (מ. וע' פסחים מב.) אתה מקדיש לבדק הבית ולא תמימין למזבח ז) ומאותו פסוק עצמו איתרבי נמי תמימה לבדק הבית בהיקישא דהתאי קרא נמי נדבה תעשה אותו ולנדר לא ירצה איתרבו בעלי מומין למזבח דכתי' ולנדר לא ירצה: **אמר לך רבא שאני הכא דהתם' דאיתרבו בעלי מומין למזבח.** דכתיב ולנדר לא ירצה ארצוי הוא דלא מרצו ליקרב הא מקדש קדשי: [**איתרבו נמי תמימין דבה"כ**] דאיתקש תמימין לבדק הבית לבעלי מומין למזבח מה בעלי מומין למזבח אמרינן אע"פ שהוא בלא תעשה מה שעשה עשוי אף תמימין לבדק הבית אע"פ שבלא תעשה מה שעשה עשוי: **משלם בשעת הגזילה.** ולא כמו שהן עכשו מדאינו משלם כמכשנו אלא כשעת הגזילה אלמא מהני: **להכי אתא דאשר גזל** דעל גזילו מוסיף חומש ולא על מה שגזל אביו: [**והתי משכון כו'.**] אלמא מדלא מחזיר כר בלילה אלא בלילה ולא מחרישה אלא ביום ש"מ דאי עביד מהני וקנייה למשכון דלא מהדר אלא בר בלילה וביום הדר שקיל ליה: **אמר לך רבא שאני התם.** דבפירוש אשכחן דקני דמדאיצטריך למיכתב השב תשיב ש"מ משום דקני למשכון. ל"א כיון דכתיב עד בא השמש כמו עד שנת היובל מזריחת השמש עד בא השמש תשיבנו לו ולא קודם מכלל דקני משכון דיום מחרישה בלילה ומדכתיב השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש אלמא דקני בלילה הכר ביום דכל היום הכר הוא של מלוה עד שקיעה (שקיעת החמה): **ואביי קסבר לא אתו אלא חד לכשות** יום וחד **לכשות** לילה. וצריך למילף דתרוייהו בעי מהדר ליה: **מדהו.** ששיוה פני הכרי ובגמר מלאכתו למעשר אסור באכילה לכל אדם עד שיעשר הילכך מעשר ואח"כ נותן לו פאה: **אף מפריש מן העיסה.** עד שלא הורמה חלתה. וכן מאחר שנתחייבה בחלה מפריש [חלתה ונותן פאה]: **תיובתא דאביי.** דאלמא לא מהני אלא חייב ליתן מכל מקום: **עוז תעוזב.** דהוה יכול למימר (חל עלה ונותן פיאה) לעני ולגר עוב מאי תעוז ריבה מ"מ: **חייב בפרט ובעוללות** בשכחה ופאה. דכל הני כתיב בהו תעוזב דריבה אפילו דהפקר: **ופטור מן המעשר.** דלא כתיב ביה תעוזב: **והשתא דשגינן כל הני שינויי.** אמר לך רבא אמר לך אביי: **א"כ במאי פליגי פליגי ברבית קצוצה.** תנאי רבית לאביי דאמר אי עבד מהני לא מהדר לרבא דאמר (לעולם) לא מהני מהדר:

עין משפט
נר מצוה

מח א מיי' פ"ה מהל' ערכין והחרמים הל"ה ע"י כ"מ:
מט ב מיי' פ"ג מהל' גזילה הל"ח טוש"ע חו"מ סי' שס סעי' ה:
ג ג מיי' פ"ז מהל' גזילה הל"ג:
נא ד מיי' פ"ג מהל' מלוה הל"ח טוש"ע חו"מ סי' לז סעי' טז:
נב ה מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל"ג:
נג ו מיי' פ"ה שם הלכה כ"ז:
נד ז מיי' פ"ד מהל' מלוה ולוה הל"ג טוש"ע יו"ד סי' קפא סעיף ה:

תורה אור השלם

1. וְשׁוּר וָשֶׂה שְׁרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וְלֹנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה: ויקרא כב כג
2. לֹא תַעֲשֹׂק אֶת רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר: ויקרא יט יג
3. וְהָקִיז כִּי יַחֲטֶא וְאָשַׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הֻפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:
ויקרא ה כג
4. כִּי תִשֶּׁה בְרֵעֶךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ: דברים כד י
5. הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרֲכֶךָ וּלְךָ תִהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים כד יג
6. וּבְקִצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לְעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא כג כב
7. וְרִמּוֹן לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לְעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:
ויקרא יט י

מוסף רש"י

מובא בסוף המסכת

שינויי נוסחאות

[א] אותו אותו אתה מקדיש לבדק הבית ואי אתה מקדיש תמימים לבדק הבית (ס"מ)
[ב] עי' רש"ש. [ג] לך רבא מהיכא דאיתרבי בעלי מומין (ס"מ) [ד] גזל ישנו כמה שגזל יחזיר ואם לאו לא יחזיר ואביי אמר אי אשר גזל מ"מ לא להכי הוא דאתי על גזל שלו מוסיף חומש ואינו מוסיף חומש על גזילו של אביו (ס"מ) [ה] כיון שמתנה אביו (ס"מ) [ו] מתיב ואביי (אות תוס' ס"מ) [ז] אי נמי (ס"מ) [ח] מקודש בויקרא יט, [ט] ל"ל תניא (מרא"ב ע"ש) [י] הקמה מפריש מן (ס"מ) [יא] ל"ל תעזוב [יב] מנין דזמנין (ס"מ) [יג] ל"ל תעזוב ל"ל תעזוב תעזוב לסי הוא דאמר יש לך עזיבה אחרת אביו (ס"מ) [יד] כיון אלמא קניה למשכון ותיובתא דרבא. ל"ה. תוס' (ס"מ) [טו] אי נמי (אות ס"מ) [טז] אי נמי (ס"מ) [יז] מקרא מקודש בויקרא יט, [יח] אתקש לקנה ניחא עפי דהוא פסוק מוקדם בויקרא יט, [יט] הקמה מפריש מן (ס"מ) [כ] ל"ל תעזוב [כא] ל"ל תעזוב תעזוב יתירא דאלו דאינו כשר לא לגדר ולא לנדבה ואיכא למדרש אותו אתה (מתפיס לבדק הבית) (ס"מ) [כב] ל"ל לאו אמור (יעב"ץ) [כג] דמשמע דרצויי לא (ס"מ) [כד] מיתת מלוה (ס"מ) [כה] השב תשיב לו (ס"מ) [כו] דקני ואביי ריבוי דקרא מו' (ס"מ) [כז] דמחזיר (ס"מ) [כח] ל"ל תעזוב, [כט] ומהיכא ולא פירי למה: ועי' בהסמנות בסוף המסכת (ס"מ) [ל] האיסור. ס"ל כתוב בתורה אלא: [ובכ"ל אחר זה ל"ל הגליון וי"ל כיון שאין האיסור כי בתורה לא מ' רבא דלא מהני ע"כ] (ס"מ) [לא] שהוא גרם את האיסור מעצמו בכה"כ (ס"מ)

שיטה מקובצת

ותנן [המקדיש] (המתפיס) תמימים כו'. אומר רבינו ברוך היינו מתני' דמס' שקלים (פ"ה ה"ד) המקדיש נכסיו והיו בהם [בהמה דאויה] (דברים הראויין) למזבח זכרים כו' (ודומיהן) יפלו עם שאר [נכסיו] (נכסים) לבדק הבית, אלמא אדם המתפיס תמימים לבדק הבית קדושה חלה עליהן. תוס': **והרי גזל כו'.** וא"ת כיון דמהני אמאי משלם כלל ר"ל דהא לא קשיא דקרא כתיב והשיב אבל מ"מ מוכח שפיר דמהני דמדמשלם כשעת הגזילה דאי לא מהני הוי כפקדון ושלם כהדשה. תוס': **משלם כשעת הגזילה.** עי' בהסמנות בסוף המסכת: **אלמא קניא למשכון.** ותיובתא דרבא. דאי לא מהני מעשיו מכל וכל היה לו להחזיר: **השב תשיב.** לרבות אפילו משכנו באיסורא לדין השב תשיב כבוא השמש ולא להשיב לגמרי. תוס': **ואביי אי לאו דאמר רחמנא.** פשיטא דאינו חייב להחזיר לגמרי דהא אהני מעשיו אלא כי איצטריך קרא משום דסד"א כו'. פי' מתוס': **אי בעי ניהדר ואי בעי לא נהדר קמ"ל.** עי' בהסמנות בסוף המסכת: **מיחיו.** פי' החליק

ותנן דלקי במתכוין לעבור ויש מתרצים דהא דאמר דלקי מייירי בשנאנס דאין בידו להחזיר יח) ולא נהירא שהרי בפרק בתרא דמכות (דף טז:) משמע דהיכא דנגרר כר שלומין הוא לא יז) מהני ביטול יט) **אף מפריש מן העיסה.** ואין שינוי שם קושה: **אמר** אביי שאני התם דאמר קרא יח) (עזב) תעזוב ורבא אמר לך כו'. וא"ת הכא משמע דלאביי אינטריך תעזוב יתירא ולרבא לא אינטריך ובריש הגוזל ועצים הגוזל עליה (ב"ק דף לד.). משמע איפכא דלאביי מוכח מהך מילתא דרבי ישמעאל בשינוי במקומות עוסק ורבא דמי ליה ואמר שאני הכא דכתיב תעזוב יתירא וי"ל דהכא אליבא דת"ק מייירי דלאביי דאמר מי עביד מהני מי לא כתיב תעזוב יתירא לא היה צריך לאפרש פלא מיד שעבר אלא תכלה מיהו לת"ק מי אשתמיט בידו ועשה ממנו עיסה קנאה בשינוי ואינו צריך להפרש פאה מכאן ואילך אבל ר' ישמעאל דאמר יפרש מן העיסה אית ליה בשינוי במקומות עוסק ורבא דמי ליה ואמר שאני הכא דכתיב תעזוב יתירא וי"ל דהכא אליבא דת"ק מייירי דלאביי דאמר מי עביד מהני מי לא כתיב תעזוב יתירא לא היה צריך לאפרש פלא מיד שעבר אלא תכלה מיהו לת"ק מי אשתמיט בידו ועשה ממנו עיסה קנאה בשינוי ואינו צריך להפרש פאה מכאן ואילך אבל ר' ישמעאל דאמר יפרש מן העיסה אית ליה בשינוי במקומות עוסק ולרבא דמי ליה ואמר שאני הכא דכתיב תעזוב יתירא וי"ל דהכא אליבא דת"ק דאי